

סוגיא ט"ו: מצוה וברכה בטלית שאולה

א. סוגיות הגמרא

בגמרא מנחות מד ע"א: 'אמר רב יהודה: טלית שאולה כל שלושים יום פטורה מן הציצית. מיכן ואילך - חייבת'. הגמרא מביאה ראיה לדברי רב יהודה מבריתא השנויה בענין מזוזה.

יישום של דין זה על ידי אחד מתלמידיו של רב יהודה בגמרא מצאנו בגמרא בחולין קי ע"ב. רמי בר תמרי לבש טלית בעלת ארבע כנפות ללא חוטי ציצית והסביר שהוא פטור משום שהיא טלית שאולה.

בגמרא חולין קלו ע"א מבואר שהמקור במקרא לדינו של רב יהודה, הוא מכך שנאמר 'כסותך', למעט כסות של אחרים שהיא שאולה בידך (ולא למעט כסות שהיא שלך בשותפות עם אחר כהו"א שם בגמרא).

תוס' בחולין קי ע"ב בד"ה 'טלית שאולה' מעירים שלפי משמעות הדרשה צריך היה לפטור טלית שאולה מן הציצית לעולם, וכן כתבו גם במנחות מד ע"א. לאור זאת, הם מסבירים שהחיוב של טלית שאולה לאחר שלושים יום אינו אלא מדרבנן משום שלאחר שלושים יום נראית הטלית כשלו.¹²⁵ כן כתב גם הרא"ש בפ"ק דמכות (סימן ד) - 'ומפני מראית העין חייב'.

ב. האם ניתן לברך על טלית שאולה

בחולין קי ע"ב דן התוס' אם יש לדמות ברכה על טלית שאולה, לברכת מי שאינו מצווה ועושה בשאר מצוות, כגון נשים במצוות עשה שהזמן גרמן, שלדעת ר"ת מברכות. הסברא לחלק היא שנשים מברכות על מצוה שאחרים מצווים בה,

¹²⁵ יש מן הראשונים שרצו ללמוד שגמרא זו מבוססת על הסברא שתם שאלה היא שלושים יום וכן כתב ר"ג בפירושו, וכן כתבו תוס' בחולין שמדקדק ר"ת, אך תוס' בשני המקומות דחו ראיה זו. בכל אופן נראה שאין משמעות לדין זה ביחס לחיוב ציצית מדאורי, דלא מסתבר שמשום שחרג מזמן השאלה הסתמי תחשב הציצית כשלו, אלא רק שנראית כך בעיני אנשים. ולכאורה, דין שתם שאלה אינו ענין אלא לדעת המשאיל והשואל כאשר לא פירשו למתי נתנה השאלה להתבע, ואינו שייך לאופן שנראה החפץ בעיני בני אדם, ולכן כתבו תוס' שיתכן שדוקא טלית נראית כשלו כשלוש אותה שלושים יום (שהרי מתבלה בכך, ולכן אולי אין דרך להשאיל ליותר, וכן כתבו בהדיא חלק מן הראשונים), אך שאר חפצים - יתכן שיראו כשלו ביותר או בפחות זמן. בעצם יש ללמוד מדין טלית שאולה לדבריהם סברא הפוכה מסברת 'שתם שאלה שלושים יום', שמשמעותה היא שאין דרך להשאיל לפחות משלושים יום.

עוד יש להעיר מן הראיה שהביאו בגמרא משכירות בית, שודאי דרך בני אדם היא לשכור בית גם ליותר משלושים יום, וגם אם שתם שכירות היא שלושים יום כשלא פירשו, הרי קרקע שם בעליה עליה, ואינה נראית כשלו משום שדר בה יותר משלושים יום. לכן נראה ששם קבעו חכמים גדר של דירה קבועה שלא רצו שידור אדם בבית בלי מזוזה שיעור זמן בלתי מוגבל, ולכן חייבו אותו מדרבנן. לכאורה, ניתן היה לומר שחיוב טלית שאולה לאחר שלושים יום הוא מטעם דומה, שלא רצו חכמים שאדם יתבטל לגמרי ממצוות ציצית. אולם, תוספות לא פירשו כך, אלא הסבירו שהטעם הוא משום מראית עין, כאמור.

ולעומת זאת אף אחד אינו מצווה להטיל ציצית בטלית שאולה, שהרי קי"ל שהמצוה היא חובת האדם השובש.

מסקנת התוס' היא: 'נראה דאין לברך... ואעפ"כ המברך לא הפסיד'.

נראה שנקודת המוצא של תוס' היא קבלתם את שיטת ר"ת שנשים רשאיות לברך על מצוות שאינן מחוייבות בהן, שהיא מנוגדת לשיטת הרמב"ם ופסיקת השו"ע. על יסוד שיטה זו מחדשים תוספות, שבמצוה שקיומה הוא רשות, אף כשמקיימה - הברכה אינה אלא רשות. אולם, מדברי הרא"ש בהלכות קטנות, הלכות ציצית סי' ב נראה אחרת:

'ומה שמתעטפין באשכנז בטלית של אחר כדי להפטר מן הברכה משום טלית שאולה, נראה לי דטועין הם, דהא דטלית שאולה פטורה מהציצית היינו השואל מחבירו טלית שאינה מצוייצת עד ל' יום פטור מלהטיל בה ציצית, שנאמר: 'גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך', אבל בכסות שאינה שלך לא חייבה תורה לעשות גדילים, אבל השואל מחבירו טלית מצוייצת צריך לברך, וכן מצאתי שכתב בעל העיטור ז"ל'.

אכן, בספר העיטור הלכות ציצית דף עג עמוד ב כתב:

'אר"י אמר רב טלית שאולה כל ל' יום פטורה מן הציצית, דכתיב כסותך למעוטי שאולה. ואע"ג דפטורה מיהו אטלית בציצית כיון דבת חיובא מברך עלי' ואיהו נמי חייב ציצת ומחייב לברוכי. ול"ד לסדין דאמר רבא מאן דמברך בטלית של פשתן עובר משום לא תשא דהיא לאו בר חיובא היא כלל'.

בדברי בעל העיטור מפורש שישנו חיוב ברכה בכל מקרה, כיון שהטלית בת חיובא והגברא הוא בר חיובא.¹²⁶ יתכן שזו הסיבה שמחמתה מחייב גם הרא"ש בה"ק בברכה. אולם, בפסקי הרא"ש על מסכת חולין (פרק ח סימן כו), כתב טעם אחר לחיוב הברכה בשואל טלית שאולה:

'ולי נראה דהא דטלית שאולה מיירי ששאל טלית שאינה מצוייצת וקאמר דפטור מלהטיל בה ציצית דכתיב גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך. אבל השואל טלית מצוייצת. אדעתא דהכי השאילה לו שיברך עליה. ואם אי אפשר לו לברך אא"כ תהיה שלו הוי כאילו נותנה לו במתנה ע"מ להחזיר מידי דהוה אשואל חלוק ומת לו מת אין רשאי לקרוע (מו"ק כז, ב), ואם הודיעו שהוא הולך לבקר את החולה קורע ומשלם לו פחת הקריעה ואע"פ שלא הרשהו לקרוע. כיון דידע שהלך לבקר את החולה הוי כאילו הרשהו. ונהגו להתעטף בטליתו של חברו אפילו בלא ידיעה ומברך, וסמכו על זה דניחא ליה לאיניש דליעביד מצוה בממוניה. ואם מצאה מקופלת יחזור ויקפלנה כבראשונה. דאי לאו הכי לא ניחא ליה'.

¹²⁶ יתכן שניתן לדקדק מלשונו, שביחס לנשים במצוות שאינן מחוייבות בהן, מסכים העיטור שהברכה אינה אלא רשות, כיוון שהן עצמן אינן מצוות. לעומת זאת, השואל טלית הוא כן מצווה, ולכן כאשר מקיים את המצווה - חייב לברך.

הרא"ש כותב שהשואל יכול לברך על הטלית כיון 'דאדעתא דהכי השאילה לו - שיברך עליה'. לפי עיקרון זה, אין חיוב ברכה מוחלט כיון שהטלית בת חיובא והגברא בר חיובא במצווה, אלא החיוב תלוי בכוונת המשאל. אם כן, מסתבר שהאפשרות לברך על הטלית תלויה גם בדעת השואל, ואם לא שאלה על דעת לברך עליה - אינו חייב לברך.

אם אפשרות הברכה היא מחמת ההקנאה, כפי שכותב הרא"ש בהמשך דבריו בחולין, נראה פשוט שחיוב הברכה יהיה תלוי הן בדעת השואל והן בדעת המשאל.¹²⁷ אולם, יש להעיר שהרא"ש לא כתב הסבר זה בלשון החלטית, אלא 'אם אי אפשר' בדרך אחרת. לאור זאת, עדיין יש מקום להבין שלדעת הרא"ש אין הברכה תלויה בקניין, וכפי משמעות דבריו הפשוטה בהלכות קטנות. אולם, שם משמע, כאמור, שאין חובת הברכה תלויה כלל בדעת השואל והמשאל, שהרי שם דיבר על אדם ששואל את הטלית בכוונה על מנת שלא לברך.

במחה"ש על מג"א בסי' י"ד סק"ה, וכן בהגהות רעק"א על הט"ז סק"ד תמהו על דברי הביקורת של הרא"ש בהלכות קטנות על מה שנהגו באשכנז, משום שהבינו אותם על פי דבריו בחולין. לכן התקשו מדוע יתחייב לברך אדם שנוטל טלית חבירו כאשר כוונתו היא דווקא כדי שלא יצטרך לברך. אולם, כפי שראינו, הרא"ש בהלכות קטנות כתב שמצא כדבריו בבעל העיטור, שכתב טעם אחר לחיוב הברכה שאינו תלוי בכוונת השואל והמשאל.

ג. האם ישנה סתירה מדברי הרא"ש בחולין לדבריו בהלכות ציצית?

נראה שאין סתירה בין דברי הרא"ש בשני המקומות: יתכן שהרא"ש כתב דבריו בחולין רק לרווחא דמילתא, לצאת ידי דעת מי שסובר שצריך קניין לברכה. כך גם מסתבר יותר לומר ביחס לדין שבסוף דברי הרא"ש בחולין, שמתיר להתעטף בטלית שאולה בלי דעת הבעלים, בתנאי שיקפל את הטלית. תנאי זה מועיל לכך שעל סמך החזקה שניחא ליה לאיניש דליעביד מצוה בממוניה, לא יהיה שואל שלא מדעת שהוא כגזלן. קשה לומר שניתן לקנות טלית ללא דעת הבעלים על סמך חזקה זו.¹²⁸

¹²⁷ ויש לציין עוד לדברי המג"א בסי' תרנח ס"ק ג, שהקשה על פסק השו"ע שיאין אדם יוצא ביו"ט ראשון בלולב של חבירו שהשאלו - מדוע שם אין אומרים את הסברא דאדעתא דהכי השאלו, שיוכל לצאת בו. וכתב לתרץ שדין זה נאמר דווקא במי שאינו יודע שאי אפשר לקדש בטבעת שאולה וכן מי שאינו יודע שיש דין 'לכם' בציצית, שאז אנו אומרים שיאין סהדי שאם היה יודע היה מקנה לו במתנה... ובאמת היודע שאסור לקדש בשאלוהו - לא מהני לשון שאלה עד שיאמר לשון מתנה'. ויש לעי' אם דבריו אמורים גם לעניין ציצית, שלא יוכל לברך, לשיטתו, אם השתמש בלשון שאלה.

ועי' שם ביד אפרים שהסביר שדווקא בקידושין, ששואל על מנת לתת לאשה בוודאי מתכוין לקנות, על מנת שלא יהיה בכך גזל, אך בלולב, וממילא גם בציצית, אם אינו יודע שיש דין 'לכם' - אינו מתכוין לקנות, ולכן אינו יוצא ידי"ח. וצ"ע.

¹²⁸ יש לחזק סברא זו דווקא מטענות המהרש"ל והט"ז, שהשיגו על הרא"ש וכתבו שאין ראייה מהשואל טלית על מנת לבקר את קרובו החולה לענין קריעה שחייב בה, ולכן אנו אומרים שבמסגרת השאלה התיר לו גם את הקריעה, אם יהיה בה צורך, ואילו ברכת הציצית אינה חובה עליו אלא אם כן קנה, ואם לא שאל את הבגד על מנת לברך עליו, אלא ללבישה רגילה או כדי לעלות לתורה וכדו' - אין שום הכרח לומר שהמשאל הקנה לו את הבגד. עי' בט"ז בססק"ד.

בכל אופן, מדברי הטור בסי' יד נראה ברור שתפס את דברי הרא"ש בהלכות ציצית כעיקר. וכך הם דבריו שם:

'שאלה עם ציציותיה חייב לברך מיד, ויש אומרים שאין מברך עליה עד לאחר שלושים יום, ולא נהירא לאדוני אבי הרא"ש ז"ל.'

הטור לא הזכיר שום תנאי על מנת לברך, ולא נזקק לתלות את הברכה בכוונת המשאיל או השואל. לעני"ד, מוכח מכך שלא התבסס על סברת ההקנאה שהבינו האחרונים שכתב בפסקי הרא"ש בחולין, אלא על סברת העיטור, כפי שכתב בהלכות קטנות.

ד. פסק ההלכה

הב"י הביא את דברי הרא"ש בחולין, אך לאחר מכן הביא את דבריו בהלכות ציצית, וסיים: 'ולענין הלכה נראים דברי הרא"ש וכן נהגו'. לכאורה, הב"י לא עמד על סתירה בדברי הרא"ש.

ונראה להוכיח שתפס שעיקר הטעם הוא כדברי הרא"ש בהלכות ציצית, וכנראה הבין שכך היא מסקנת הרא"ש גם בחולין, שהתיר לברך גם לשואל טלית שלא מדעת. לכן על ההלכה הבאה שמביא הטור: 'ליטול טלית חברו בלא דעתו ולברך עליה - יש אומרים שהוא מותר', מביא את לשון הסמ"ק שכתב: 'יש לברך על טלית חברו אפילו בלא מתנה, רק שיתן לו חברו רשות, ואפילו בלא רשות נמי דמסתמא ניחא ליה לאיניש דניעביד מצוה בממוניה'. דברים אלה הם לשון הגהות רבינו פרץ במצוה לא (הגהה כ) שכתב על פטור טלית שאולה:

'מיהו יש אומרים אע"ג דטלית שאולה פטורה מן הציצית, מ"מ יכול אדם להחמיר לברך עליה, ולא הוי ברכה לבטלה מידי דהוי אנשים שמברכות אלולב ואשופר אע"ג דיש לחלק קצת. גם בתוספו' שאנ"ץ פי' המברך על טלית שאולה לא הפסיד. ולפי זה יש לברך על טלית של חברו אפי' בלא מתנה רק שיתן לו חברו רשות, ואפי' בלא רשות נמי דמסתמא' ניחא ליה לאיניש דניעביד מצוה בממוניה'. מיהו טלית מקופל ומונח צריך ליטול רשות.'

לדעת רבנו פרץ הברכה אינה תלויה בקנין הטלית, אלא שלדעתו הברכה היא רשות, כברכת נשים על מצוות עשה שהזמן גרמן. לכאורה, לא היה לב"י לפסוק כמותו, כיון שהוא בעצמו סובר שנשים אינן מברכות על מצוות שהן פטורות מהן. כלומר, לא ניתן לברך על מצווה כאשר אינו מחוייב בה בעצמו. בכל זאת, כל הדיון בין הראשונים שמביא הב"י בהמשך אינו אלא על סוף דבריו של רבנו פרץ בדיני שואל שלא מדעת בטלית מקופלת. אף את זה התיר הרא"ש בתנאי שיחזור ויקפלנה כבראשונה, ופסק הב"י כן על פיו. נראה להסביר שהב"י קיבל את סברת הרא"ש לחייב בברכה על טלית שאולה, משום שהטלית בת חיובא וגם הגברא בר חיובא. סברא זו אינה תלויה בסברת ר"ת להתיר לנשים לברך על מצוות עשה שהזמן גרמן. על בסיס הכרעה זו הוא נכנס לדיון של הראשונים בהתעטפות בטלית חברו שלא מדעתו בסוגיית שואל שלא מדעת בלבד, מבלי להזדקק

לדברינו יש לומר שאכן הרא"ש אינו סובר שנדרשת הקנאה על מנת שיוכל לברך על הציצית, ולכן יש ראייה מדין הקריעה, שכשם שיוצא ידי חובה בקריעת טלית חברו, כך מקיים בה גם מצוות ציצית.

לשאלה אם הבעלים מקנה לו את הטלית, ומבלי שנצרך להסתמך על סברת ר"ת בברכת מצוות שאינו מחוייב בהן.

בשו"ע בסי' יד ה"ג-ד כתב כדברי הרא"ש בלא שום תנאי:

'השואל מחבירו טלית שאינה מצוייצת פטור מלהטיל בה ציצית כל שלושים

יום... שאלה כשהיא מצוייצת מברך עליה מיד.'

'מותר ליטול טלית חבירו ולברך עליה, ובלבד שיקפל אותה אם מצאה

מקופלת.'

כאמור, האחרונים הקשו על דברי הרא"ש והשו"ע בעקבותיו, משום שהבינו שהברכה תלויה בקנין הטלית.¹²⁹ המהרש"ל והט"ז חלקו על הרא"ש, וכתבו שגם לדבריו, לפחות בשואל טלית על מנת לעלות לתורה או לעבור לפני התיבה, יש לומר שאיננו מתכוין לקנות את הטלית. המג"א¹³⁰ העיר על כך שהרא"ש בהלכות ציצית בפירוש דיבר על העובר לפני התיבה, ואף בפסקי תוס' התירו לברך אף לכהנים השואלים טלית ועולים לדוכן.

המג"א עצמו בסק"ח הקשה על פסק השו"ע בשואל ציצית שלא מדעת, מדין לולב שאול בסי' תרמט (סעיף ה'), ששם התיר הרמ"א ליטול לולב חברו שלא מדעתו רק בשאר הימים, ולא ביום הראשון דבעינן 'לכס', והסביר שדין 'ניחא ליה לאיניש' אינו מועיל אלא לכך שהאדם לא ייחשב גזלן, אך אינו מועיל להקנות אלא כאשר נותן לו בפירוש, ולכן לא מצא דרך להסביר את הרא"ש והשו"ע, בדין של השואל טלית שלא מדעת חבירו, אלא מצד סברת ר"ת שגם מי שאינו מצווה יכול לברך על מצוה שמקיים.

רעק"א העיר על דברי המג"א בצדק, שלא ניתן להסביר כך את השו"ע, עפ"י דברי השו"ע במקומות אחרים, שפסק שנשים אינן מברכות על מצוות עשה שהזמן גרמן.

בשולחן ערוך הרב בקונטרס אחרון להלכות ציצית סימן יד הערה ג, עמד על ההבדל, לכאורה, בין פסקי הרא"ש בחולין ובהלכות ציצית:

'הנה על דין זה דצריך לברך מיד כששאלה מצוייצת יש שני טעמים, האחד

נתבאר ברא"ש פרק ח דחולין משום דאדעתא דהכי כו' והוי כאלו נתן לו

במתנה כו' (וכמו שכתבתי בפנים סעיף ו). ולפי זה משמע דאם לא השאילה

לו אדעתא שיברך עליה אין צריך לברך. וכן פסקו הט"ז והמגן אברהם סעיף

קטן ח. הטעם השני נתבאר ברא"ש הלכות ציצית, דלא פטרו טלית שאולה

אלא מלהטיל בה ציצית, אבל אם שאלה מצוייצת חייב לברך עליהם מיד.

ולפי זה אפילו לא השאילה לו אדעתא שיברך עליהם אפילו הכי חייב לברך.

וכן כתב במעדני מלך פרק ח דחולין¹³¹ שדברי הרא"ש הם סותרים למה

¹²⁹ אף בביאור הגר"א ציין על דברי השו"ע דוקא לסברת הרא"ש בחולין 'דאדעתא דהכי שאלה לו', וציין את מקור הסברא מבי"ב קלו ע"ב לגבי אתרוג, ושם לכו"ע נדרש קניין מדרשת 'ולקחתם לכס-משלכם' (בבלי פסחים לח, א).

¹³⁰ ס"ק ו. ובפמ"ג ציין בשם אליה רבה שהמנהג לברך על טלית שאולה אף כשעולה לתורה או לעבור לפני התיבה.

¹³¹ במעדני יו"ט אות ל.

שכתב בהלכות ציצית. וכן דעת הטור שלא הזכיר כלל טעמא דאדעתא כו'.
וכן כתב באליה זוטא בשם הרוקח. ולענין הלכה, כבר נתבאר שדעת הט"ז
והמגן אברהם לפסוק כטעם הראשון.¹³²

אם האדמו"ר הזקן מודע לכך שהטור סבר שדברי הרא"ש בהלכות ציצית הם
עיקר, לכאורה, צריך להבין בהתאם לכך גם את פסק השו"ע. בכל זאת, הוא מקבל
ללא ערעור את פסיקת הט"ז והמג"א, כמקובל בקרב פוסקי אשכנז, שקיבלו רק
את הטעם שנתבאר בחולין. אמנם, כך נראה מפורש בדברי הט"ז. אולם, הבנה זו
מעוררת קשיים בדברי המג"א עצמו:

'ולפי זה מה שכתב המגן אברהם דהעובר לפני התיבה צריך לברך, ומביא
ראיה מרא"ש הלכות ציצית אין ראיה כלל, דהתם אכתי לא נחית עדיין
הרא"ש ז"ל לסברא זו דאדעתא כו'. ותדע, שהרי כתב שם שכן כתב בעל
העיטור, ובטור אבן העזר סימן כח משמע דלא סבירא ליה לבעל העיטור
סברא זו דאדעתא כו'.¹³² (ועיין ברא"ש פרק קמא דקדושין), אלא על כרחך
צריך לומר דסבר כטעם השני שנתבאר. אבל לפי מה שכתבו לעיל
האחרונים לפסוק כטעם הראשון דאדעתא כו' אם כן הכל תלוי בדעת
המשאיל, וכמו שנתבאר בפנים וכן משמע במעדני מלך פרק ח דחולין.¹³³

הרב מקשה עוד על המג"א מכך שהרא"ש עצמו סובר שהשואל טלית מצוייצת
חייב לברך, וראיות המג"א אינן מוכיחות אלא שאפשר לברך. נראה שאף המג"א
היה מודע לבעיה זו, אלא שהיא באה אצלו לידי ביטוי הלכתי רק בהלכה ד בסק"ח
לגבי השואל שלא מדעת. וקשה מדוע לא התייחס אליה בסק"ז. בכל אופן, מסקנת
אדמו"ר הזקן איננה לחלק בין עובר לפני התיבה למתעטף בתחילת התפילה, אלא
שלמעשה אין לברך אלא במציאות שברור שהמשאיל מתכוין שהשואל יברך על
טליתו:

'אי נמי דהמגן אברהם סובר דהעובר לפני התיבה ומתעטף אין כוונתו אלא
לשם מצות ציצית, ואם כן יש לומר אדעתא כו'. ולכן כתבתי דהכל תלוי
בדעת המשאיל אם השאילה לו אדעתא שיברך ובזה אף המגן אברהם מודה,
דאם דעת המשאיל שאינה לובשה אלא משום כבוד, ולא משום מצות
ציצית, דלא הוי כאלו נתנה לו במתנה על מנת להחזיר, כמו שכתבתי לעיל
בשם המעדני מלך.'

נראה ברור שלדבריו צריכה הברכה להיות תלויה גם בדעת השואל, ואם הוא אינו
מעונין לברך על הטלית - לא יקנה אותה, וממילא לא יתחייב לברך עליה. וצריך
לי עיון על כך שלא כתב תנאי זה בפירוש בדבריו בהלכות, אלא השתמש בלשון
חיוב כלפי השואל בכל המקרים:

סעיף ו: 'השואל מחבירו טלית מצוייצת- **חייב** לברך עליו מיד, משום
דאדעתא דהכי השאילו לו שיברך עליו, וכיון שאי אפשר שיברך ברכה

¹³² לעיל הראינו מדברי העיטור עצמם שדינו אינו מתבסס על סברא של הקנאה. אולם, מדברי
אדמו"ר הזקן עולה קושיא על כל מי שמנסה להסביר את שיטתו על פי הרא"ש בחולין.
¹³³ לא הבנתי באיזה אופן תולה את דבריו במעדני מלך, ומאותו הטעם לא ברורה לי חתימת דבריו.

המחוייבת על טלית שאולה, אנן סהדי דנתכוין המשאיל בלשון המועיל, ואם אי אפשר לו לברך עליו אלא א"כ היא שלו - הרי היא שלו במתנה על מנת להחזיר.

סעיף ח: 'השואל מחבירו טלית מצוייצת כדי לעלות לדוכן או לעלות לקרות בספר תורה או לירד לפני התיבה - אם המשאיל יודע שהשואל לובשו לשם מצות ציצית א"כ אדעתא דהכי השאילו שיברך עליו והוי כאלו נתנה לו במתנה על מנת להחזיר ולכן מברך עליו השואל ברכה מחוייבת כאלו היתה שלו ממש, אבל אם אין בדעת המשאיל שהשואל לובשה לשם מצות ציצית רק שהוא סובר שאינו לובשו אלא מפני כבוד הציבור, א"כ אין עלינו לומר דהוי כאלו נתן לו במתנה על מנת להחזיר, ולכן אין צריך השואל לברך עליה ברכה מחוייבת רק אם ירצה לברך הרשות בידו כמו שנתבאר לעיל.

אפשר להציע שתי אפשרויות בהבנתו:

א. אדמו"ר הזקן סובר כפי שכתב בדעת המג"א בקונטרס אחרון, שהעובר לפני התיבה ומתעטף אין כוונתו אלא לשם מצות ציצית, ולכן פשוט שכוונת השואל היא לברך.

ב. התלות של חיוב הברכה בכוונת השואל הוא פשוט במידה כזו שאין צורך להזכירו כלל.

יש להעיר שלדברי אדמו"ר הזקן בכל מקרה אין בעיה לברך למנהג האשכנזים, שגם מי שאינו מצווה ועושה מברך, להבנתו שברכה זו היא רשות. לכאורה, אפשרות זו עדיפה אם באנו לחשוש לדעת הטור והשו"ע שחייבו לברך בכל מקרה. ספרדים שאינם יכולים ללכת בדרכו של אדמו"ר הזקן לברך כאשר אין חיוב, נראה שגם אין להם סיבה ללכת אחר הכרעת הטי"ז והמג"א ולתלות את הברכה בכוונת הקניין, אלא לפסוק כפשטות דברי הרא"ש, הטור, שו"ע ורמ"א, לפי ההבנה שהצענו לעיל, כדברי הרא"ש המפורשים בהלכות קטנות.

לאחר הכרעה זו יצטמצם הדיון בברכת טלית שאולה בנידון של הבה"ל בסי' יד בד"ה 'שאלה כשהיא מצוייצת', בדין 'מצוות צריכות כוונה' שנידון כבר לעיל.¹³⁴ גם לדעת הבה"ל, אם מברך - ודאי מתכוין לשם מצוה, כך שאין שום בעיה לברך. גם הישערי אפריס' בעצם כתב שניתן לברך על טלית שאולה שמתעטף בה כדי לעלות לתורה, אלא שהתנה תנאי, אף בטלית שלו, שיכסה גם ראשו, כדי שיהיה עיטוף גמור. רק כאשר שאל אותה מחברו שכבר מעוטף בה, כתב שאין לברך, לשיטתו, בגלל שאין הקנאה מסתמא, כי חברו רוצה את הטלית חזרה מהר ככל האפשר. אולם, כפי שראינו אין הקניין תנאי מעכב לברכה הן לדעת הפוסקים האשכנזים והן לדעת השו"ע והרמ"א.

¹³⁴ הספק שמעורר שם הבה"ל הוא בעצם בין בטלית שהיא שלו ובין בטלית שאולה. יש להעיר שמדברי שו"ע הרב בסעיף ח' שהובאו לעיל מוכח שסבר לחייב גם לבישה משום כבוד ציבור מצד עצמה, שהרי סובר שמותר לשואל לברך בכל מקרה מדין אינו מצווה ועושה.

סיכום

העולה מדברינו עד כאן הוא שהפיתרון העדיף לצאת ידי כל הדעות בטלית שאולה הוא להתכוון לשם מצוה ולברך (ואין חובה לעטוף ראשו, ואף אם רוצה לצאת ידי הישערי אפרים אין צורך בעטיפת הישמעאלים, ובוודאי שאין צורך להשליך ארבע כנפות לאחור. ונפ"מ לטירחא דציבורא). אולם, מה יעשה העולה לתורה או עובר לפני התיבה במקום שמחייבים אותו לשים טלית מפני כבוד הציבור, והוא חושש לכשרותה של הטלית (כגון שנראה שעשויה מציציות מכונה או שאין בה תכלת והוא אינו רוצה לבטל את המצוה)?

נראה שבכך שאינו מכוון לקנות את הטלית, אינו נחשב מבטל מצוות עשה בכל מקרה, שכן היא טלית שאולה, שהוא אינו מחוייב להטיל בה ציצית. אף שלדעת הרא"ש אין הוא פטור מברכה כאשר הטלית מצוייצת, במקרה זה אינו מברך משום סב"ל, שכן אינו יודע אם הציצית כשרה. ומצד הבעיה בכך שנכנס לספק לכתחילה, נראה שכבוד ציבור הוא טעם מספיק להתיר את הדבר, שכן אף הרא"ש לא אמר שאין להתעטף באשמורת, אלא טען על המתעטפים בטלית שאולה שלא הועילו כלום לפטור עצמם מן הברכה.

אולם, המשני"ב כתב שהמתעטף בטלית של הקהל צריך לברך עליה לכו"ע בכל מקרה, כיוון שקנו אותה אדעתא דהכי, שכל מי שלובש אותה - תהיה שלו. ואיני מבין דבריו, שהרי אין לומר שקונה אותה בע"כ. אלא שאם הוא חבר בקהילה, יש צד לומר שהוא שותף בטלית והיא שלו¹³⁵ ואז אינה נחשבת עבורו טלית שאולה.

ואולי יש סברא לפטור כאשר אינו מתכוון כלל להנאת לבישה, אלא למראית עין בלבד, שאז יש לדמות את לבישתו למוכרי כסות שמוכרים כדרכם ופטורים מן הכלאיים,¹³⁶ כי אינה נחשבת לבישה אלא למראית עין בלבד. ויש לחלק בין זה למעביר את המכס, דהתם סוף סוף כוונתו בלבישה לצורך עצמו, לפטור עצמו מן המכס בכך שלבוש בבגד, ואילו כאן כוונתו בשביל הרואים בלבד.¹³⁷ וכל זה דוחק.

¹³⁵ בבה"ל כתב שלפי רש"י בסוכה כז, ב ד"ה 'כל האזרחי' יש צד לומר שגם בטלית הקהל אינו יכול לברך בלי שיקנה, בעיר גדולה שבה אם נחלק את הטלית בין כולם לא יגיע לכל אחד שיעור שו"פ. אולם, תוספות שם כבר הקשו על פירוש רש"י שם והסבירו שהגמרא נזקקה לדרשת 'כל האזרחי' כיוון שישנו מיעוט לסוכת השותפים, ואינו דומה לציצית שבה יש לנו דווקא ריבוי לטלית של שותפים. ונראה שגם רש"י לא הצריך שו"פ לכל אחד אלא מפני שאין דרשה לרבות סוכת השותפים, ולכן בציצית, שיש ריבוי לציצית השותפים - אין צורך בכך.

¹³⁶ משנה כלאיים ט, ה.

¹³⁷ עיי' ש"ך ביו"ד סי' שא סק"ח.